

aki ezt átélte [...] megbűvölni és lelkesedésbe hozni!” – írja egy helyütt az emlékirat szerzője. Összességében elmondható: a kötet szövegének átírója, a szerző dédunokája, Fonda Almerigo, valamint a sajtó alá rendező Hermann Róbert munkájukkal nagy szolgálatot tettek a korszakkal foglalkozó szakemberek és az érdeklődő nagyközönség számára. Hermann gondosan lábjegyzetelte a szöveget, ehhez felhasználta Kovách Ernő saját jegyzeteit és az anyagból többször publikáló Molnár András megjegyzéseit is. A kötet végén névmutató, helynévmutató és tárgymutató segíti az olvasói tájékozódást. Mi, az emlékező és a korszakot tanulmányozó utókor csak megköszönhetjük a szerzőnek, hogy papírra vetette emlékeit, a kötetet gondozóknak pedig, hogy közreadták az értékes kéziratot. Csak remélni tudjuk, hogy az emlékirat többi része is hamarosan megjelenik.

Solymosi József

MARUZS ROLAND – SZENTVÁRY-LUKÁCS JÁNOS

HAJLÍTHATATLANOK

Magyar Arany Vitézségi Éremmel kitüntetett katonáink, 1939–1945

(Dextramedia Gyártó, Kiadó és Szolgáltató Kft., Budapest, 2022. 124 o.
ISBN 978-963-892-124-6)

Az elmúlt húsz esztendőben több olyan kiadvány látott napvilágot, amely az 1945 előtti időszak egyik legmegbecsültebb harctéri kitüntetésével, a legénység és a tisztek számára eltérő változatban adományozható Arany Vitézségi Éremmel foglalkozik. A Magyar Tiszti Arany Vitézségi Éremmel kitüntetett személyeket összefogó kötet¹ 2001-ben jelent meg Illésfalvi Péter, Kovács Vilmos és Maruzs Roland munkájának eredményeként. Tíz évvel később került nyomdába ugyanezen mű javított és bővített kiadása.² 2018-ban látott napvilágot az I. világháborúban Arany Vitézségi Éremmel kitüntetett magyar katonák adatbázisa, *Virtus dolgában töretlen*³ címmel, Maruzs Roland szerkesztésében.

E sorozatba illeszthető a Maruzs Roland és Szentváry-Lukács János szerzőpáros 2022-ben megjelent, *Hajlíthatatlanok* című munkája, amely a Magyar Arany Vitézségi Érmel (MAVÉ) elnyert katonák életrajzait tartalmazza. A kötet ebben a formában

¹ *Illésfalvi Péter – Kovács Vilmos – Maruzs Roland: Vitézségért. A Magyar Tiszti Arany Vitézségi Éremmel kitüntetettek a második világháborúban.* Budapest, 2001.

² *Illésfalvi Péter – Kovács Vilmos – Maruzs Roland: Vitézségért. A Magyar Tiszti Arany Vitézségi Éremmel kitüntetettek a második világháborúban.* Szeged, 2011.

³ *Virtus dolgában töretlen. Arany Vitézségi Éremmel kitüntetett katonák az első világháborúban.* Szerk. Maruzs Roland. Sopron, 2018.

nem jöhetett volna létre Szentváry-Lukács János több mint két évtizedes kutató- és gyűjtőmunkája nélkül. Fáradhatatlan és kitartó tevékenységének egyik kézzel fogható eredménye, hogy a MAVÉ-vel kitüntetett katonák még fellelhető sírjait az ő kezdeményezésére a Nemzeti Emlékhely és Kegyeleti Bizottság 2007-ben védetté nyilvánította. A kötet megjelenését sajnos nem érthette meg, mivel 2021 szeptemberében tragikus hirtelenséggel elhunyt.⁴ Munkájának nagyságrendjét jól jellemzi az a tény is, hogy a kötetben szereplő portrék mintegy harmadát ő gyűjtötte össze, számos esetben az adott személy egyetlen ismert arcképét.

A mű előszavát követően a néhány oldalas bevezetőben a Magyar Arany Vitézségi Érem történetének összefoglalását olvashatjuk, a történelmi előzményekkel együtt. Ebből kiderül, hogy a MAVÉ-t negyven alkalommal adományozták (14-et posztumusz), 38 esetben a *Honvédségi Közlöny*, illetve a *Honvédségi Rendeletek* hasábjain is megjelent a kitüntetés ténye. További két személy esetében egyéb dokumentumokkal igazolható az elismerés. A fentiekén kívül még 36 katonát terjesztettek fel MAVÉ-re, de őket végül más, alacsonyabb kitüntetésekkel jutalmazták. Három rendfokozat nélküli honvéd nyerte el a Magyar Arany Vitézségi Érmét, a többi kitüntetett majdnem egyenlő arányban tisztesi, illetve altiszti rendfokozatot viselt.

A kötet törzsét a negyven, Magyar Arany Vitézségi Éremmel kitüntetett katona életrajza adja, amelyeket az adományozás időrendi sorrendjében vonultattak fel a szerzők. Az első két kitüntetés az 1939. január 6-án Munkácson lezajlott „vízkeresztű csatához” köthető. Szarka István és Rozs József a csehszlovák támadás visszaverése során mutatott önfeláldozó tetteikért kapta a MAVÉ-t, mindketten posztumusz. Érdekesség, hogy a haditettek végrehajtása idején a kitüntetés még nem is létezett, ugyanis azt csak április 14-én alapította Horthy Miklós kormányzó. Szarkát és Rozsot eredetileg Bátorági Éremre terjesztették fel, de végül mindketten az újonnan alapított Magyar Arany Vitézségi Érmét kapták meg.

Az egyes kitüntetettek életrajzainak terjedelme közel sem egyforma, ez azonban nem róható fel a szerzőknek. A háború végén bekövetkező iratpusztulás mellett sokszor a család sem tudta a hős katonák emlékét megőrizni, hiszen 1945 után – mint annyi minden másról – erről sem „illett” beszélni. Különösen igaz volt ez a trianoni határokon kívüli településekről származók esetében, így fordulhat elő, hogy a ma Romániához tartozó Micskén (Mișca) született Lakatos Sándor tizedes életrajza alig fél oldalra rúg.

Szerencsére több személynél is sikerült bővebb adatokat összegyűjteni, így az ő életrajzaik – a körülményekhez képest – teljesnek mondhatók. A kötetből nem egy esetben különös életutakat is megismerhet az olvasó. Ilyen például Nyékhegyi Gézáé, aki korábban hivatásos honvédtisztként szolgált, majd politikai ambíciói miatt lemondott

⁴ A róla szóló nekrológot lásd *Sallay Gergely Pál: Szentváry-Lukács János (1944–2021)*. In: A Hadtörténelmi Múzeum Értésítője, 21. Szerk. *Úő – Závodi Szilvia*. Budapest, 2022. 169–171. o.

a rendfokozatáról. Tartalékosként önként jelentkezett frontszolgálatra, főtörzsörmes-terként érdemelte ki a MAVÉ-t, egy 1942. augusztus 11-én Sztarij Oszkolnál lezajlott összecsapásban. Az itt elszenvedett sebesüléseibe tíz nappal később belehalt, így posztumusz ítélték oda számára az Érmét, egyszersmind korábban viselt tiszti rendfokozatát, és az 1924-ben kiérdemelt Magyar Koronás Bronzérmét is visszakapta.

Hasonlóan figyelemre méltó vitéz Delacasse Gábor testőr őrmester életútja is. A spanyol felmenőkkel rendelkező, kiváló testőr altiszt tapasztalatszerzés végett került a magyar 2. hadsereg kötelékébe, ahol számos, kitüntetéssel jutalmazott haditettét vitt véghez. A Magyar Arany Vitézségi Érmét egy 1943. január 8-án sikeresen végrehajtott vállalkozással érdemelte ki, azonban a doni áttörést követő harcokban hősi halált halt.

Különös figyelemre tarthat számot a MAVÉ-t elnyert katonák háború utáni sorsa. Volt, aki emigrációba kényszerült, mint a Magyar Királyi Honvéd Légierő egyetlen Arany Vitézségi Érmese, vitéz Szobránci (Szoják) Sándor főtörzsörmester, aki Ausztráliában, Melbourne-ben hunyt el 1983-ban.

Az itthon maradók zömének nyugdíjmegvonás, mellőzöttség, félreállítás jutott osztályrészül, többen háborús sérüléseik miatt rokkantként tengődtek, nem egyszer fizikai munkásként. Pataky (Pilipár) Dezsőt három év hadifogság után hazatérésekor, állítólagos háborús bűneiért letartóztatták. A vádat végül ejtették, ám több mint két esztendő telt a börtönben. 1956-ban a járási nemzetőrség parancsnokának választották, amiért később eljárás indult ellene, de végül felmentették. Madarasi Gábor tisztként szolgált a háború után, őt a Rajk-per kapcsán letartóztatták, két évet töltött börtönben. A hadirokkant Kádas Géza nyugdíját megvonták, portásként tudott elhelyezkedni. Néhányan megérték a rendszerváltást is, az utolsó Magyar Arany Vitézségi Éremmel kitüntetett katona, vitéz Fehér Ernő örvezető 2010-ben hunyt el.

A kötet közepén 16 oldalas – részben színes – képmelléklet található, számos archív felvétellel, korabeli dokumentumok és a kitüntetés fotóival. Az életrajzok fejlécében piktogramok jelzik az adott személy által elnyert kitüntetések.

A könyv végén egy táblázat tartalmazza az érdemszerzők nevét, haditettük, illetve a kitüntetés közzétételének dátumát. Itt kapott helyet a kitüntetések jelző piktogramok feloldása, valamint a kötetben szereplő portrék jegyzéke.

A keménytáblás, jó minőségű fényes papírra nyomott kötet bár nem nagy terjedelmű, de nagy értékeket hordoz. Negyven emberi sorsot mutat be, amelyeken keresztül az olvasó bepillantást nyer a II. világháborúban szolgáló magyar katonák küzdelmeibe. A művet haszonnal forgathatja mindenki, a hadtörténészek mellet a Horthy-korszak, a II. világháború, vagy a falerisztika iránt érdeklődő laikusok is.

A könyv bolti forgalomban egyelőre nem elérhető, csak internetes megrendelés útján lehet hozzájutni.

Bálint Ferenc